

nyh danyh / I.Semenec'–Orlova // Naukovyj chasopys Nacional'nogo pedagogichnogo universytetu im. M.P. Dragomanova. Serija 22: Politychni nauky ta metodyka vykladannja social'no–politychnyh dyscyplin. – 2010. – Vyp.3. – S.154–161.

5. Semygina T. Social'na polityka: istorija i suchasnyj rozvytok [monografija] / T.Semygina. – K. : Agentstvo Ukrai'na, 2008. – 196 s.

6. Semygina T.V. Esping–Andersen Gosta / Semygina T.V. // Istorija politychnoi' dumky: navch. slovnyk–dovidnyk dlja studentiv vyshh. navch. zakladiv / Za zag. red. N.M. Homy. – L'viv: Novyj Svit–2000, 2014. – S.239–240.

7. Semygina T.V. Politychni aspekty ohorony zdorov'ja: na pere-tyni global'nogo i lokal'nogo [monografija] / Semygina T.V. – K. : vyd–vo "Kyjevo–Mogylyans'ka akademija", 2013. – 400 s.

8. Smirnov S.N. Social'naja politika / S.N. Smirnov, T.Ju. Si-dorina. – M. : Izd–vo GU VShJe, 2004. – 432 s.

9. Tkachuk Ju.V. Globalizacija v sferi polityky: instrumenty ta mehanizmy nadderzhavnogo vplyvu: avtoref. dys. ... kand. polit. nauk 23.00.02 / Ju.V. Tkachuk. – Odesa: Odes'ka nacional'na jurydychna akademija, 2004. – 16 s.

10. Chirikova A. Vozmozhna li segodnja modernizacija social'noj politiki v Rossii? / A.Chirikova // Vestnik instituta sociologii. – 2010. – № 1. – S.99–120.

11. Alcock P. The Comparative Context // International Social Policy: Welfare Regimes in the Developed World / ed. by Alcock P., Graig G. – Hampshire and New York: Palgrave, 2001. – P. 16–19.

12. Deacon B. Socially responsible globalization: The challenge for social security. Paper of the Year 2000 International Research Conference on Social Security. – Helsinki, 2000. – 9 p.

13. Esping–Andersen G. Social foundations of postindustrial society / G.Esping–Andersen. – New York: Oxford University Press, 2003. – 218 p.

14. Esping–Andersen G. The Incomplete Revolution. Adapting to Women's New Roles / G.Esping–Andersen. – Cambridge: Polity Press, 2010. – 214 p.

15. Esping–Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism / Gosta Esping–Andersen. – Princeton: Polity Press, 1990. – 248 p.

16. Heywood A. Politics / A.Heywood. – 2d ed. – Houndmills: Palgrave MacMillan, 2002. – 471 p.

17. Richardson J.J. Policy Styles in Western Europe / J.J. Richardson. – London: Allen & Unwin, 1982. – 213 p.

18. Williams F. Sosial Rolisu: A Sritical Introdicton: Issues of Race, Gender, and Class. – Cambridge: Polity Press and New York: Blackwell, 1989. – 236 p.

Semygina T.V., Doctor in Political Science, Docent, Professor of Academy of Labour, Social Relations and Tourism (Ukraine, Kiev), tv_sem@ukr.net

Classification of welfare states by GostaEsping–Andersen and further development of theoretical justification of social policy

The paper presents results of a study aimed at clarifying the meaning and significance of scientific developments of GostaEsping–Andersen, as well as placing them in a theoretical framework of social policy. It was determined that in the scientific heritage of a researcher the typology of welfare state models plays a central role. The strengths (flexibility empirical approach) and weak (ignoring values and ideological components of social policy, cultural context, focus exclusively on economically developed country) have been defined. It was proved that the classification of Esping–Andersen can be used to understand the trajectory and factors of social policy development, especially in European countries. The changes in theoretical justification of the welfare state and social policy are reviewed, analysis shows that some authors are talking about convergence of models, others – about diversification, the emergence of hybrid types.

Keywords: GostaEsping–Andersen, welfare state, social policy.

Semygina T.V., доктор политических наук, доцент, профессор, Академии труда, социальных отношений и туризма (Украина, Киев), tv_sem@ukr.net

Классификация государств всеобщего благосостояния Госты Эспинг–Андерсена и дальнейшее развитие теоретического обоснования социальной политики

Представлены результаты исследования, направленного на выяснение содержания и значения научных разработок Госты Эспинг–Андерсена, их места в теоретическом обосновании социальной политики. Определено, что центральное место в научном наследии исследователя занимает типологизация моделей государства всеобщего благосостояния. Выявлено сильные (гибкость, эмпиричность) и слабые (неучет ценностно–идеологической компоненты социальной политики, культурного контекста, ориентация исключительно на экономически развитые страны) стороны классификации Эспинг–Андерсена, доказано, что она может быть использована для осмысления траектории и факторов развития социальной политики, прежде всего в европейских странах. Рассмотрено теоретическое обоснование изменения моделей государства всеобщего благосостояния и социальной политики, выявлено, что одни авторы

говорят о конвергенции моделей, другие – о диверсификации, появление гибридных типов.

Ключевые слова: Госта Эспинг–Андерсен, государство всеобщего благосостояния, социальная политика.

* * *

УДК 328.1

Стойко О. М.

кандидат политических наук, научный співробітник,
Інститут держави і права ім. В.М. Корецького
НАН України
(Україна, Київ), starkol@gmail.com

ЕВОЛЮЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ ФОРМИ ПРАВЛІННЯ

Проаналізовано особливості кожного трьох основних етапів дослідження президентської форми правління: від заперечення доцільності її впровадження в молодих демократіях до визнання її подібності до парламентської. Класичні небезпечні риси президентіалізму визначив Х.Лінч, а саме конкуруюча легітимність, президентські вибори як гра з нульовою сумою, дуальність природи поста президента. Другий етап характеризувався розширенням фокусу дослідження, яке включало аналіз партійної та виборчої систем, обсяг повноважень органів виконавчої влади тощо. Коаліційний президентіалізм, що зближує президентську та парламентську форми, став предметом дослідження на третьому етапі. Спрогнозовано появу нового етапу вивчення президентіалізму через необхідність врахування гібридних форм.

Ключові слова: президент, парламент, форма правління, демократія, інститутути.

Вибір форми правління значною мірою визначає успішність перебігу демократичного транзиту. Дискусії щодо відповідності президентської чи парламентської моделі потребам новостворених демократичних держав так чи інакше піднімалися у політологічних дослідженнях ще з 1970–х років. По мірі збільшення кількості країн, що стали на демократичний шлях розвитку, накопичувалася емпірична база, що вимагала детального опрацювання. Очевидно, що одним з найважливіших питань для дослідників транзитних процесів став пошук оптимальної форми правління, яка б гарантувала успішність впровадження демократичних інститутів. Критичний аналіз спеціалізованої літератури дає змогу прослідкувати еволюцію наукових підходів та краще зрозуміти не лише особливості тої чи іншої форми, а й значення інститутів для становлення демократичної держави.

Як вважає Р.Елджі, увесь масив наукових досліджень, присвячений інституту президента, можна поділити на три періоди [1, р. 108]. Перший пройшов під домінуванням класичних аргументів Х.Лінча про переваги парламентської форми над президентською, особливо для молодих, нестабільних демократій. Для цього етапу був характерний аналіз на поясненні однієї змінної (типу режиму) та однієї похідної (успіх демократичної консолідації).

Як стверджував Х.Лінч, будучи обраними на прямих виборах, президент та парламент мають право апелювати до народу, намагаючись отримати підтримку виборців своєї політиці. У випадку різної партійної приналежності глави держави і законодавчого органу це призводить до гострих і затяжних конфліктів між виконавчою та законодавчою гілками влади. Конфлікти можуть загострюватися через низку чинників, зокрема ультимативність результатів президентських виборів, оскільки переможцю дістається усе; подвійною природою поста президента (переставляє як державу, так і

конкретну політичну силу) та загальною негнучкістю системи (тривала, фіксована каденція глави держави). Х.Лінц стверджував, що саме парламентаризм надає гнучкості політичному процесу, а президентіалізм робить політичну систему жорсткішою, хоча і стабільнішою. У пізнішій роботі Х.Лінц наполягав, що “президентіалізм несе більший ризик для стабільної демократичної політики, ніж сучасний парламентаризм” [2, р. 70].

Другий етап розпочався у 1992 році з виходом у світ роботи М.Шугарта і Дж.Кері [3], які критикували представників першого за те, що вони зосереджувалися виключно на чистих характеристиках кожного типу. В той час як такі фундаментальні особливості цих типів ігнорувалися, хоча саме вони, у поєднанні з іншими інституційними змінними (компетенція органів виконавчої влади, партійна та виборча системи), суттєво впливали на діяльність президента та парламенту. Закономірно, що на цьому етапі дослідники зосередили свою увагу насамперед на інституційній практиці конкретних країн і намагалися пояснити дві і більше змінних: тип режиму, партійну систему і/або повноваження глави держави. Так С.Майнварінг стверджував, що проблема полягає не в президенті як такому, а швидше у “складному поєднанні” президентіалізму з фрагментованою багатопартійною системою [4, р. 227].

Узагальнити другий етап можна висновком, що президентські системи “дуже відрізняються щодо повноважень, наданих президенту, типу партійної та виборчої систем, соціально-економічного та історичного контексту, в якому вони створені. І ці відмінності є набагато важливішими, ніж класичні відмінності дихотомії між президентською та парламентською системами” [5, р. 394–439].

На третьому етапі твердження С.Майнварінга про потенційно конфліктогенне поєднання було спростоване вченими, які заявляли, що президентська форма може працювати як парламентська: президенти можуть будувати стабільні багатопартійні коаліції, навіть у слабо інституціолізованій партійній системі. Найбільше таких підтверджень знаходиться у роботі латиноамериканських політологів. У них стверджується, що президенти можуть управляти коаліціями так само успішно, як і прем’єр-міністри, однак не слід думати, що вони діють за допомогою аналогічних інструментів.

Загалом для його представників характерне використання широкого спектру політологічних теорій, у результаті чого з’ясування переваг і недоліків президентської і парламентської форми не є основним завданням дослідження. Третій етап датується 1995 роком, коли з’явилася робота Дж.Цебеліса про поведінку акторів, що мають право вето, у різних типах режиму. Під останніми він розумів “індивідуальних чи колективних акторів, згода яких необхідна для зміни статус-кво” [6, р. 19]. Вони можуть бути інституційними (передбаченими конституцією), партійними (утворюватися як результат діючого політичного режиму, наприклад, парламентська більшість тощо). Співвідношення між різними акторами значною мірою зумовлює ступінь політичної стабільності у країні, яка залежить від їх кількості, ідеологічних відмінностей, внутрішньої узгодженості тощо.

Дещо пізніше з’явилася робота К.Шторма [7], що аналізувала делегування та підзвітність у парламентських демократіях виходячи з положень теорії про відносини між принципалом і агентом. Основним принципалом є виборець, що делегує своє суверенне право представнику (депутату), який діє як агент. В свою чергу депутат, який тепер виступає в ролі принципала, може делегувати свою владу ще комусь, хто буде діяти як його агент. В умовах парламентської моделі виборець делегує повноваження представнику у парламенті, який передає їх прем’єр-міністру та уряду, а ті в свою чергу – міністрам як керівникам урядових підрозділів та, у кінцевому підсумку – державним службовцям. Дещо інший принцип делегування спостерігається у президентській моделі: виборець делегує свої повноваження як президенту, так і депутату. Президент передає повноваження секретарю як голові урядового підрозділу, а той – державним службовцям. Водночас законодавчий орган делегує свої повноваження міністру, якого призначає урядова коаліція. Аналогічно парламент може передати повноваження управлінському органу шляхом створення незалежних організацій. Іншими словами, “представництво починається з множити принципалів (громадян) та закінчується з великою кількістю агентів (державних службовців). При цьому парламентське делегування виглядає як єдиний довгий ланцюг, в той час як президентське – є більш жорстким.

Остання робота Д.Самуельса і М.Шугарта дає підстави віднести їх до третього етапу, оскільки демонструє, що виконавча влада має фундаментально відмінні владні відносини зі своїми партіями в умовах парламентського і президентського режиму. Більше того, вони припускають, що якщо у парламентській системі правляча партія поєднує виконавчі і законодавчі функції, оскільки партійні лідери обираються та підзвітні через внутрішній відбір партіями, то у президентській системі партії дають більше право приймати рішення главі держави, оскільки він обирається незалежно від парламенту. Таким чином, ці автори відзначають, що “президентіалізм перебуває у конфлікті з логікою парламентаризму”. Однак вони стверджують, що це є та риса президентської форми правління, що загрожує демократичним інститутам, оскільки чим більше свободи у прийнятті рішень отримують глави держав, тим важче політичним партіям притягувати їх до відповідальності. Відповідно, президент стикається з меншими обмеженнями, ніж прем’єр-міністр, коли з власною партією приймає рішення про склад уряду та формує парламентську коаліцію. Президенти можуть прагнути до тих самих коаліційних цілей, що й прем’єр-міністр, але не завжди тими ж інструментами. Хоча такий коаліційний президентіалізм досить добре проаналізовано у літературі Латинської Америки, до схожих висновків прийшли й дослідники Африки. Так П.Чабал та Ж.–П. Далоз [9] та Н. ван де Валле [10] з’ясували, що африканські президенти гнучкі у використанні формальної та неформальної влади, що дає змогу їм домінувати навіть у дуже фрагментованих парламентах.

Порівняльні дослідження у різних регіонах світу надають додаткові підтвердження того, що формування коаліції є звичним явищем за президентіалізму, а

багатопартійна система не впливає на ймовірність демократичної консолідації [11]. Іншими контекстуальними змінними, які впливають на виконавчо-законодавчі відносини, є час (електоральний цикл: дата чергових парламентських виборів), економічна ситуація, якість президентського правління, поведінка зовнішніх акторів (наприклад, впливових губернаторів, антисистемних сил тощо) та траєкторія розвитку національної історії та культури. Деякі часто досліджувані інституційні змінні (прерогативи президента, партійна та фракційна структура парламенту) може мати радикально різний вплив та значення у різних політичних системах.

Це можна проілюструвати на прикладі країн СНД, конституції яких закріплюють за президентом значні повноваження. Про це свідчить порівняльний індекс концентрації президентської влади на основі текстів Основних законів [12], який демонструє, що навіть у пострадянських республіках формальна влада президентів набагато більша, ніж у їх колег у Східній Європі. Відповідно, багато пострадянських політичних систем були охарактеризовані дослідниками як “суперпрезидентські” [13], оскільки повноваження глави держави практично необмежені у період виборів, в той час як виборчий процес відкритий для маніпуляцій. У процесі прийняття рішень президенти можуть допомогти своїх цілей використовуючи цілу низку закріплених за ними повноважень. Суперпрезиденталізм також тлумачиться як формальне вираження системи неопатримоналізму, яке посилює позиції президента, а слабкість інституційних противаг подається як спадок радянської політичної культури, що дає можливість лідерам управляти через патронаж та особисте правління [14].

Така форма “патронажного президенталізму”, як вважає Г.Хейл, поєднує високу формальну владу з неформальною владою та ресурсами, що продукуються мережами патрон-клієнтських відносин, що негативно впливають на державу та економіку [15]. Іншими словами в результаті розпаду соціалістичної політичної системи глави новостворених держав отримали значні повноваження за рахунок альтернативних центрів інституційної влади. “Суперпрезиденталізм” чи “патронажне” президентство в регіоні співіснує з законодавчою владою, що користується меншою довірою виборців.

Не дивлячись на свої значні повноваження, у низці випадків перші пострадянські президенти не отримували достатньої партійної підтримки для формування коаліцій у парламенті. На противагу стереотипам, вони виявилися неспроможними підтримувати коаліції через право видання указів і розпоряджень. В інших країнах СНД поділ бюджетних коштів та додаткові платежі, такі як патронаж, все ще залишаються важливими інструментами для формування провладних сил у законодавчому органі. Торгівля посадами міністрів у деяких країнах СНД використовується ширше, ніж це характерно для моделі латиноамериканських країн, описаної А.Него [16].

Однак ми можемо спрогнозувати появу четвертого, ще більш спеціалізованого етапу досліджень взаємозв'язку між президентом та парламентом за різних форм правління. Такий крок зумовлений насам-

перед необхідністю чітко розділяти президентську та гібридну (парламентсько-президентську чи президентсько-парламентську) республіки, які більшість дослідників третього етапу розглядають як єдину “президентську” модель.

Після краху соціалістичної системи низка країн Східної та Центральної Європи зробила вибір на користь напівпрезидентської форми правління – Болгарія, Литва, Македонія, Молдова (до 2001), Польща, Сербія, Словаччина, Словенія, Румунія, Хорватія, Чорногорія. Ф.Фрізон-Роше слушно зазначає, що напівпрезидентська модель відповідала умовам, що склалися у країнах регіону, які пристосували її до своїх геополітичних потреб та особливостей кожного з етапів перехідного процесу [17, р. 58].

У найбільш загальному визначенні напівпрезидентська форма правління передбачає підзвітність перед парламентом як президента, обраного на загальних прямих виборах, так і прем'єр-міністра з урядом. До переваг цієї форми слід віднести гнучкість системи поділу влади, яка неоднозначно оцінюється дослідниками. Якщо для країни характерний інтенсивний політичний конфлікт, породжений двома конкуруючими політичними силами (у молодих демократіях Європи вони, як правило, представлені, колишніми комуністами та реформаторами), то напівпрезидентська форма правління закладає хорошу основу для пошуку консенсусу: одна зі сторін отримує пост президента, а інша – прем'єр-міністра. Такий компроміс є більш продуктивним для розвитку політичної системи, ніж принцип “переможець отримує все”, характерний для президентської форми державного правління. Крім того, прями вибори президента на чітко визначений термін можуть надати системі необхідну політичну стабільність та легітимність навіть за умов надмірної фрагментації парламенту та хронічної урядової нестабільності. За таких умов напівпрезидентська форма створює кращі умови для процесу демократизації, ніж чиста парламентська республіка.

Загалом, напівпрезидентський режим є досить зручним з теоретичної точки зору, але складним у застосуванні на практиці, оскільки схильний продукувати конфлікти між президентом та прем'єр-міністром. Оскільки кожна з країн намагалася пристосувати змішану форму державного правління для вирішення власних проблем, що породило безліч варіацій, то М.Шугарт та Дж.Кері [18, р. 14] запропонували виділити дві основні моделі: прем'єрсько-президентську та президентсько-парламентську. Перша характеризується тим, що прем'єр-міністр та уряд несуть колективну відповідальність лише перед парламентом. Саме таку модель обрали Болгарія, Литва, Македонія, Молдова, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Хорватія (з 2001 року) та Чорногорія. Особливістю другої є те, що прем'єр-міністр та уряд несуть колективну відповідальність як перед парламентом, так і перед президентом. Вона практикувалася Хорватією до 2000 року та Україною у 1996–2006 роках і починаючи з 2010 року після відміни конституційної реформи.

Більшість дослідники вважають, що основну небезпеку для демократичних інститутів несе у собі остання,

президентсько-парламентська модель, оскільки саме подвійна підзвітність перед парламентом та президентом, створює додаткову інституційну невизначеність, що є джерелом конфліктів між гілками влади. Така система подвійної відповідальності, на думку М.Шугарта, створює ситуацію, коли “немає жодної інституційно визначеної влади над урядом” [19, р. 30]. Більше того, конфлікт навколо призначення та відставки уряду з високою ймовірністю ставить питання щодо легітимності самого режиму. Оскільки така система надає парламенту право відставки прем'єр-міністра, то уряд в першу чергу залежить від підтримки парламентської більшості.

З огляду на вище наведене, вважаємо помилковим ототожнювати напівпрезидентську форму правління з президентською, що характерно для попередніх досліджень взаємозв'язку між виконавчою та законодавчою гілками влади, особливо у випадку молодих демократій. Необхідність чіткого розмежування цих форм створює передумови для початку нового етапу у дослідженні інституту президентства, оскільки накопичена емпірична база дає змогу формулювати нові теоретичні висновки.

Список використаних джерел

1. Elgie R. From Linz to Tsebelis: Three waves of presidential/parliamentary studies? / R.Elgie // *Democratization*. – 2005. – Vol.12. – № 1. – P.106–122.
2. Linz J. Presidential or parliamentary democracy: Does it make a difference? / J.Linz / Linz J., Valenzuela A. Failure of presidential democracy. – Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press, 1994. – P.3–87.
3. Shugart M. Presidents and assemblies. Constitutional design and electoral dynamics / M.Shugart, J.Carey. – Cambridge: Cambridge University Press, 1992. – 332 p.
4. Mainwaring S. Presidentialism, multipartism and democracy: The difficult combination / S.Mainwaring // *Comparative Political Studies*. – 1993. – Vol.26. – № 2. – P.198–228.
5. Mainwaring S. Presidentialism and democracy in Latin America / S.Mainwaring, M.Shugart. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – 508 p.
6. Tsebelis G. Veto players. How political institutions work / G.Tsebelis. – Princeton, NJ: Princeton University Press, 2002. – 344 p.
7. Strøm K. Delegation and accountability in parliamentary democracies / K.Strøm // *European Journal of Political Research*. – 2000. – Vol.37. – P.261–289.
8. Samuels D. Presidents, parties, prime ministers: How the separation of powers affects party organization and behavior / D.Samuels, M.Shugart. – Cambridge: Cambridge University Press, 2010. – 310 p.
9. Chabal P. Africa works: The political instrumentalization of disorder / P.Chabal, J.–P. Daloz. – Oxford: James Curry, 2004. – 192 p.
10. Van de Walle N. Presidentialism and clientelism in Africa's emerging party systems / N. Van de Walle // *Journal of Modern African Studies*. – 2003. – Vol.41. – P.297–321.
11. Cheibub J. Government coalitions and legislative success under presidentialism and parliamentarism / J.Cheibub, A.Przeworski // *British Journal of Political Science*. – 2004. – Vol.34. – P.565–587.
12. Frye T. A Politics of institutional choice: Post-communist presidencies / T.Frye // *Comparative Political Studies*. – 1997. – № 5. – P.523–552.
13. Holmes S. Superpresidentialism and its problems / S.Holmes // *East European Constitutional Review*. – 1993. – № 4. – P.123–126.
14. Robinson N. Institutions and political change in Russia / N.Robinson. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2000. – 248 p.
15. Hale H. Regime cycles: Democracy, autocracy and revolution in post-Soviet Eurasia / H.Hale // *World Politics*. – 2005. – Vol.58. – P.133–165.
16. Neto A. The Presidential calculus: Executive policy making and cabinet formation in the Americas / A.Netto // *Comparative Political Studies*. – 2006. – № 4. – P.1–26.
17. Frison-Roche F. Semi-presidentialism in a post-communist context / Elgie R., Moestrup S. Semi-presidentialism outside Europe / F.Frison-Roche. – N.Y.: Routledge, 2007. – P.56–77.
18. Shugart M. Presidents and assemblies. Constitutional design and electoral dynamics / Shugart M., Carey J. – Cambridge: Cambridge University Press, 1992. – 332 p.
19. Shugart M. Of presidents and parliaments / Shugart M. // *East European Constitutional Review*. – 1993. – Vol.2. – № 1. – P.27–36.

Stoyko O.M., candidate of political science, researcher of Koretsky Institute of state and law of National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), starkol@gmail.com

Evolution of presidential studying

The peculiarities of each of three stages of presidential studying are considered: from denying the practicability of its implementation in young democracies to recognition of its similarity with parliament form of government. The classical dangerous features of presidentialism were defined by J.Linz, especially the competitive legitimacy, the presidential election as a zero-sum game, duality the nature of president post etc. The second stage is characterized by widening the researcher focus, including analysis of party and election systems, the competence of executive power. The coalition presidentialism, bonding president and parliamentary form, becomes a subject of research on the third stage. The appearance of a new stage of presidentialism studying causes the necessity take account of hybrid forms, is predicted.

Keywords: president, parliament, form of government, democracy, institution.

Стойко Е.М., кандидат политических наук, научный сотрудник, Институт государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины (Украина, Киев), starkol@gmail.com

Эволюция исследований президентской формы правления

Исследовано особенности каждого из трех основных этапов исследования президентской формы правления: от отрицания целесообразности ее внедрения в молодых демократиях до признания ее схожести с парламентской. Классические опасные черты президентизма определил Х.Линц, в частности, конкурирующая легитимность, президентские выборы как игра с нулевой суммой, дуальность природы поста президента и т.д. Вторым этапом характеризовался расширением фокуса исследования, включившего анализ партийной и избирательной систем, объем полномочий органов исполнительной власти. Коалиционный президентизм, сближающий президентскую и парламентскую формы, стал предметом исследования на третьем этапе. Спрогнозировано появление нового этапа изучения президентизма в связи с необходимостью учитывать гибридные формы.

Ключевые слова: президент, парламент, форма правления, демократия, институты.

* * *

УДК 321.02:316.444:316.75

Безрук О. О.

кандидат політичних наук, доцент кафедри політології, соціології та культурології, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (Україна, Харків), brand800@mail.ru

ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ В КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСІВ ПОЛІТИЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

Проаналізовано взаємозв'язок між політичною участю та процесами політичної мобільності. Визначено, що основною метою статті є аналіз взаємозв'язку між політичною участю та політичною мобільністю. Розглянуто основні підходи до аналізу політичної участі та деякі характеристики політичної мобільності, як політичного процесу, зокрема, аспект ступеню інтенсивності політичної участі. Висвітлено певні особливості взаємозв'язку політичної участі та мобільності в розвинутих країнах та державах, що знаходяться в стадії трансформації.

Окреслено межі взаємозв'язку між мобілізацією мас та політичною мобільністю. Встановлено, що політична участь має амбівалентний характер та є значущим чинником, що впливає на процеси політичної мобільності. Стверджується, що поліваріантний характер політичної участі, впливаючи на характер процесів політичної мобільності, суттєво відображується на стані політичної системи, призводячи до її деформації або стабільного функціонування.

Ключові слова: політична участь, політична мобільність, мобілізація мас, політична система, політичний статус.

Сучасні умови характеризується прискоренням темпу життя та процесів, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності людини: економічній, політичній, соціальній та ін. Окрім того, зміни, що відбуваються кожного дня, в тому чи іншому пункті простору, ускладнюють